

Arriveren Kolganzen *Anser albifrons* ieder najaar eerder?

Bij Arnhem worden sinds 1981 ieder najaar vrijwel dagelijks in de vroege ochtend tellingen van zichtbare vogeltrek uitgevoerd, vanaf een half uur voor zonsopkomst tot twee uur daarna. De telperiode loopt van begin augustus tot begin december met in 1981-98 in totaal 1850 tellingen. De telpost ligt ten noorden van de stad, op de stuwwal van de Veluwe (zie verder Lensink 1996).

In de eerste jaren van het onderzoek zijn met uitzondering van 1983 en 1986 geen Kolganzen waargenomen (figuur 1). Op grond van het seizoensverloop van pleisterende vogels in de regio Arnhem (Lensink 1993), mag worden aangenomen dat in deze jaren de eerste vogels pas verschenen na beëindiging van het telseizoen, begin december. Vanaf 1988 werden ieder najaar Kolganzen gezien, met een voorlopig maximum van ruim 1000 vogels in 1998. In deze periode werd ook steeds vroeger in het najaar de eerste waarneming verricht, tot 1996 steeds in november; nadien al in oktober (figuur 2). De vroegste waarneming tot nu toe is 12 oktober 1996. Deze waarneming valt samen met de vroege aankomst van Kolganzen elders in het land in dat najaar (Koffijberg *et al.* 1998).

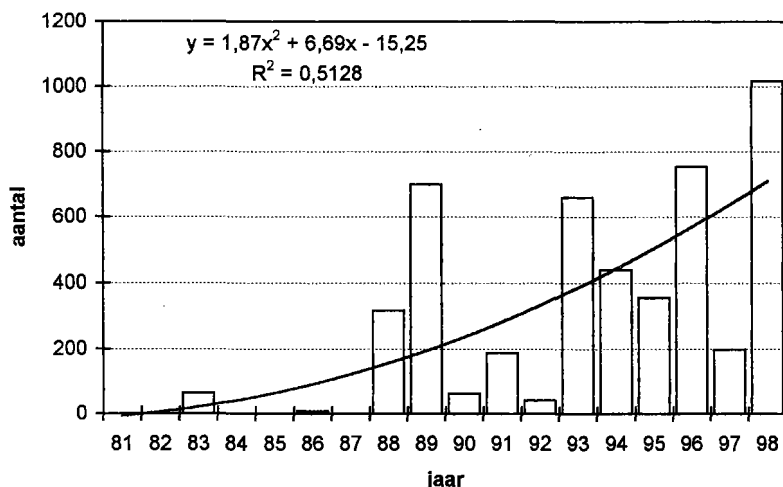
Bij de Kolganzen die op de telpost bij Arnhem worden gezien gaat het vermoedelijk om niet-lokale vogels. Belangrijke pleisterplaatsen liggen op 10-20 km van de telpost. De overwegend naar ZW gerichte trek duidt er op dat de bewegingen vooral betrekking hebben op doortrek naar ZW- en West-Nederland. Bij de kleinere aantallen die richting NNW of ZZO vliegen gaat het waarschijnlijk om verplaatsingen tussen pleisterplaatsen in het oos-

telijk Rivierengebied en het IJsselmeergebied (Lensink 1996).

De toename van het aantal Kolganzen boven Arnhem is een afspiegeling van de toegenomen populatie overwintelaars in Nederland. Dat aantal groeide van ruim 40 000 rond 1965 en 100 000 rond 1975, tot 450 000-630 000 (zachte resp. strenge winters) halverwege de jaren negentig (Koffijberg *et al.* 1997, SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep 1998). Met deze toename is ook een vervroeging opgetreden van de eerste aankomst van grote aantallen in ons land. Voorheen werd het seizoensverloop gekenmerkt door een uitgesproken piek in januari, maar sinds halverwege de jaren tachtig zijn de aantallen in december ten opzichte van januari verdrievoudigd, tot zo'n 75% van het uiteindelijke wintermaximum (Koffijberg *et al.* 1997). Zoals ook uit de trektellingen bij Arnhem blijkt, heeft die ontwikkeling zich in de jaren negentig doorgezet en is het moment dat de grote aantallen arriveren inmiddels verschoven naar november, in mindere mate ook oktober. Het vroeger arriveren van de ganzen wordt wel in verband gebracht met een toegenomen jachtdruk (verstoring) op de pleisterplaatsen in het oosten van Duitsland sinds de val van de Muur en/of een verslechterde voedselsituatie op stop-over pleisterplaatsen in Oost-Europa en Rusland (Koffijberg 1999). De najaarstrek vindt daardoor sneller plaats en de vogels arriveren eerder in hun winterkwartieren.

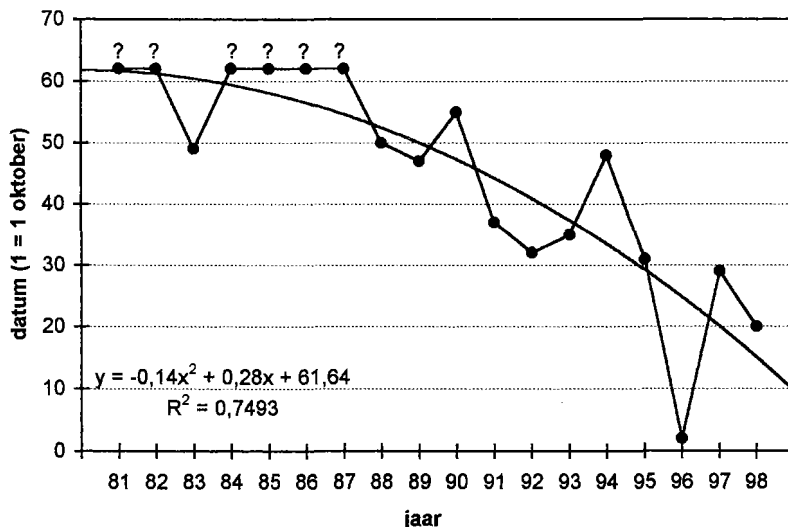
Summary *Do White-fronted Geese Anser albifrons arrive earlier each autumn?*

Since 1981, autumn migration has been recorded almost daily at a site near Arnhem. Observations were made in the early morning only, from the beginning of August till

Figuur 1. Aantal Kolganzen in najaar 1981-98 tijdens dagelijkse trektellingen in de vroege ochtend op de telpost Arnhem (gecorrigeerde seizoenssom, Lensink 1996). *Number of White-fronted Geese in autumn 1981-98 during daily migration counts in the early morning at the observation site Arnhem.*

Figuur 2. Datum waarop de eerste overtrekkende Kolganzen zijn gezien in najaar 1981-98 op de telpost Arnhem. *Date of first observation of migrating White-fronted Geese in autumn 1981-98 at the observation site Arnhem.*

the end of November. In 1981-98 the number of White-fronted Geese increased from nearly absent in the first seven years up to several hundreds thereafter and more than 1000 in 1998 (Fig. 1). In the meantime, observation of the first flocks shifted towards the first half of October (Fig. 2). This pattern reflects the earlier arrival of White-fronted Geese in The Netherlands in the 1990s.

Literatuur

- KOFFIJBERG K. 1999. Vroege aankomst kenmerkt ganzen- en zwanenzeizoen 1997/98. SOVON-Nieuws 12 (2): 10-12.
- KOFFIJBERG K., VOSLAMBER B. & VAN WINDEN E. 1997. Ganzen en zwanen in Nederland, overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON, Beek-Ubbergen.
- LENSINK R. (VWG Arnhem e.o.) 1993. Vogels in het Hart van Gelderland. Avifauna van Nederland I. SOVON/KNNV, Utrecht.
- 1996. 33 Koperwieken ZW 4, vogeltrek in het binnenland. Wetenschappelijke mededeling nr. 217. KNNV, Utrecht.
- SOVON GANZEN- EN ZWANENWERKGROEP 1998. Ganzen- en zwanentellingen in Nederland in 1996/97. SOVON-monitoringrapport 98/06, RIZA-rapport BM 97.17, IKC-Natuurbeheer coproductie 20. SOVON, Beek-Ubbergen.

Rob Lensink, Bieskamp 116, 6651 JN Druten

Kleine zoogdieren vaker op het menu van de Kokmeeuw *Larus ridibundus*?

In Limosa 71/4 (1998) meldt Allix Brenninkmeijer hoe een Kokmeeuw een Bosmuis *Apodemus sylvaticus* ving en die vervolgens kwijt raakte aan een Stormmeeuw *Larus canus*. Zoals in dit artikel vermeld, is er in de literatuur weinig te vinden

over het voorkomen van kleine zoogdieren op de menukaart van de Kokmeeuw. Glutz von Blotzheim en Bauer (1982) melden het incidenteel verorberen van knaagdieren, mollen of wezels, maar zeker voor kustkolonies wordt verondersteld dat dit niet of nauwelijks voorkomt (Gorke 1990, Fasola *et al.* 1989). Echter, de waarneming van Brenninkmeijer in 1997 en eigen waarnemingen tijdens het veldseizoen van 1998 in kokmeeuwenkolonies nabij Pieterburen (Gr.), suggereren dat kleine zoogdieren wellicht vaker op het menu van de Kokmeeuw voorkomen.

Midden juni 1998 vonden we tijdens het controleren van nesten in een kokmeeuwenkolonie een dode Mol *Talpa europaea* in een leeg nest. In de buurt van het nest drukten zich twee kuikens van bijna drie weken oud. Mogelijk hebben de ouders de Mol achtergelaten op het moment dat de kolonie werd verstoord. Het is onbekend of de vers dode en intacte Mol later nog is genuttigd. In dezelfde kolonie werd in een ander nest een gave Bosspitsmuis *Sorex araneus/coronatus* gevonden. Ook van deze prooi is niet bekend of ze later nog is opgegeten. Op 26 juni werd in een enclosure een ruim drie weken oud kuiken gevangen. Dit kuiken braakte een intacte, nog niet verteerde Bosmuis uit. Op 2 juli zagen we tijdens gedragsobservaties hoe een volwassen Kokmeeuw kwam aanvliegen met een muis in de snavel. De ouder probeerde de prooi te voeren aan het kleinste kuiken van zijn broedsel, dat op dat moment tien dagen oud was. Het kuiken probeerde lange tijd de muis te verorberen, maar dat lukte niet, waarschijnlijk omdat de muis te groot was.

Deze waarnemingen illustreren dat kleine zoogdieren wel degelijk als regelmatige, zij het schaarse, prooi voor de Kokmeeuw kunnen worden beschouwd. Opmerkelijk is dat alle zoogdierobservaties gedaan werden in een betrekkelijk korte